

НАДДЕРЖАВНІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ПІСЛЯ НАБРАННЯ ЧИННОСТІ ЛІСАБОНСЬКИМ ДОГОВОРОМ

О. МОЙСЕЄВ

*доктор юридичних наук,
декан факультету міжнародного права
(Дипломатична академія Міністерства
закордонних справ Російської Федерації)*

Наддержавність¹ нині є найбільш суперечливим поняттям у міжнародному праві. Це не дивно, оскільки чинного міжнародно-правового акта, у якому б розкривався або хоча б згадувався термін «наддержавність» немає. Немає усталеного визначення цього терміна і в міжнародно-правовій літературі². Однак відсутність терміна «наддержавність» у міжнародних договорах не означає відсутності цього явища в діяльності міжнародних організацій, у тому числі й у діяльності міжнародної організації Європейський Союз.

Проаналізуємо, як проявляється це явище в Лісабонському договорі про внесення змін до Договору про Європейський Союз та Договору про заснування Європейського співтовариства 2007 р.³

¹ У вітчизняній літературі для опису цього явища використовуються як термін «наднаціональність», так і термін «наддержавність». Незважаючи на широке поширення терміна «наднаціональність», перевагу слід віддати терміну «наддержавність», оскільки він точніше передає суть явища і є більш коректним перекладом із французької — «*supranationality*», англійської — «*supranational*», німецької — «*überstaatlich*». Також слід врахувати, що на відміну від терміна «наддержавність» переклад із російської на згадані іноземні мови терміна «наднациональность» веде до помітного спотворення його сенсу.

² Див.: Кузнецов В. И. СЭВ и «Общий рынок». — М.: Междунар. отношения, 1978. — С. 60–82; Костенко М. Л., Лавренова Н. В. К вопросу о наднациональности и особенностях права ЕС // Европейская интеграция: правовые проблемы / под ред. Б. Н. Топорнина. — М., 1992. — Кн. 1. — С. 41–50; Муравьев В. И. Буржуазная юридическая наука о «наднациональном» характере права европейских сообществ // Вестник Киевского университета. — Сер.: Международные отношения и международное право. — 1979. — Вып. 8. — С. 84–90; Феценко А. С. Явление наднациональности в деятельности международных организаций // Советский ежегодник международного права, 1987. — М.: Наука, 1988. — С. 166–170; Толстухин А. Э. О наднациональном характере Европейского Союза // Московский журнал международного права. — М., 1997. — № 4. — С. 3–19; Европейская интеграция: правовые проблемы / редкол.: Б. Н. Топорнин, А. И. Ковлер, М. М. Славин, И. С. Крылова. — М., 1992. — Кн. 1. — 125 с. та ін.

³ *Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community* — міжнародний договір, підписаний на саміті ЄС 13 грудня 2007 р. у Монастирі ієронімів у Лісабоні.

Історія поняття «наддержавність» починається з європейської інтеграції наприкінці 40-х — початку 50-х років, коли його стали використовувати в політичних, а потім і в міжнародно-правових документах. Без сумніву, саме явище наддержавності існувало й раніше.

Уперше в офіційному документі про наддержавність було згадано в Резолюції Європейського конгресу 1948 р., де в частині, присвяченій питанням створення верховного європейського суду, говорилося: «Для гарантії прав людини потрібен наддержавний орган, який здійснює судову компетенцію»¹.

Наступного разу про наддержавність було згадано 9 травня 1950 р. у Декларації Р. Шумана², в якій пролунав заклик «з'єднати суверенітет французької й німецької вугільної та сталеливарної промисловості під егідою єдиної вищої адміністрації». У Декларації просувалися ідеї осмислення наддержавної влади як процесу «часткового злиття суверенітетів держав», а також незалежності наддержавної влади в ухваленні рішень «як від держав, так і від приватних інтересів»³.

У ноті від 25 травня 1950 р. Р. Шуман наполягав на тому, щоб ще до початку переговорів про утворення Європейського об'єднання вугілля і сталі (далі — ЄОВС) держави в принципі погодилися зі створенням наддержавного органу⁴. Результатом Декларації стало використання терміна «наддержавність» у Паризькому договорі 1951 р. про заснування Європейського об'єднання вугілля і сталі.

У міжнародному договорі згадка про «наддержавність» уперше з'явилася саме в пунктах 4, 6 ст. 9 Договору про заснування ЄОВС, де, зокрема, говорилося про наддержавний характер функцій чиновників Верховного органу ЄОВС, проте визначення цього терміна в тексті договору не з'явилося. Після набрання чинності європейським Договором про злиття 1967 р. ст. 9 Договору про ЄОВС була скасована.

Згодом термін «наддержавність» згадується в Договорі про створення Європейського оборонного співтовариства (далі — ЄОС) від 27 травня 1952 р.⁵, у проєкті Договору 1952 р. про утворення Європейського політичного співтовариства (далі — ЄПС), підготовленого Парламентською асамблеєю ЄОВС⁶, але він не увійшов до Римського договору 1958 р. про заснування Європейського еконо-

¹ У документі також наголошувалося, що створення європейської федерації передбачає утворення інстанції, що стоїть над державами, до якої будуть мати доступ як юридичні, так і фізичні особи. Доповідач А. Марк особливо підкреслив, що наддержавний характер Суду можна забезпечити лише за умови виключення будь-якого політичного впливу на Суд із боку держав. *Cartou L. Le Marche commun et le droit public.* — Р., 1959. — Р. 34.

² Р. Шуман — міністр закордонних справ Франції 1948–1953 рр.

³ Пояснення своїй Декларації Р. Шуман дав у Національних зборах Франції в 1959 р.: «Основне в нашій пропозиції — створити над державами наддержавну владу, яка є виявом солідарності країн, і в якій відбувається часткове злиття їхніх національних суверенітетів. Наддержавна влада в прийнятті рішень буде незалежна як від держав, так і від приватних інтересів». Цит. з: *Lindeiner-Wildau K. Von La supranationalite en tant que principe de droit.* — Leyden, 1970. — Р. 39.

⁴ *Bonnefous E. L'Europe en face de son destin.* — Р., 1955. — Р. 165.

⁵ У преамбулі йдеться: «Цим договором Високі договірні сторони засновують ЄОС наддержавного характеру, що має загальні інститути, збройні сили, бюджет». *Fact Sheets on the European Parliament and Activities of the European Community.* — Luxembourg, 1987. — Р. 87.

⁶ У Договорі, зокрема, говорилося: «Цим договором засновується Європейське співтовариство наддержавного характеру. Співтовариство засноване на союзі народів Європи, повазі їхньої індивідуальності, рівності їхніх прав та обов'язків. Воно не може бути ліквідоване». *Fact Sheets on the European Parliament and Activities of the European Community.* — Luxembourg, 1987. — Р. 93.

мічного співтовариства (далі — ЄЕС) та Європейського співтовариства з атомної енергії (далі — Євратом). Як відомо, Договори про ЄОС та ЄПС не набрали чинності.

Порівняння текстів трьох документів ЄОВС, ЄОС і ЄПС виявляє відмінності у вживанні терміна «наддержавність». У Паризькому договорі про ЄОВС 1951 р. ідеться про наддержавний характер функцій чиновників Верховного органу ЄОВС, у двох інших документах ідеться про наддержавність самих організацій. Слід вважати, що батьки-засновники єдиної Європи не мали чітко розробленої концепції наддержавності. Виникнення й існування міжнародних організацій із наддержавними елементами є закономірним результатом історичного розвитку міжнародного співтовариства держав. Передумовою розвитку наддержавних елементів у діяльності міжнародних організацій економічного, технічного, екологічного, соціального характеру¹ стало виникнення й збільшення масштабу глобальних проблем, а також пошук найбільш ефективних шляхів їхнього вирішення в рамках міжнародних організацій.

Сучасний розвиток міжнародного співтовариства змушує держави наділяти міжнародні організації повноваженнями, що традиційно належать до національної компетенції². Вирішення глобальних проблем пов'язуємо з можливістю міжнародних організацій приймати обов'язкові для держав рішення з відповідних проблем, що входять до їхньої компетенції, а не лише з внутрішньоорганізаційних питань.

Уперше норми, які закріплюють можливість наділення міжнародних органів правами, що традиційно належать державам, були зафіксовані в преамбулі Конституції Франції 1946 р., яка нині діє як складова частини Основного Закону Франції 1958 р. У преамбулі встановлено, що «Франція погоджується на умовах взаємності з обмеженнями суверенітету, які потрібні для організації й захисту миру»³. Аналогічні норми були зафіксовані в конституціях Італії й ФРН.

У ст. 11 Конституції Італії 1947 р. Італійська держава «погоджується на умовах взаємності з іншими державами на обмеження суверенітету, потрібне для порядку, що забезпечує народам мир і справедливість; ... вона надає допомогу та сприяє міжнародним організаціям, які прагнуть досягти цієї мети»⁴.

У ст. 24 Основного Закону ФРН 1949 р.: «Федерація може законом передавати свої суверенні права міждержавним установам... Федерація погодиться на такі обмеження своїх суверенних прав, які повинні призвести до встановлення й забезпечення мирного та тривалого порядку в Європі й між народами всього світу»⁵. Згідно з формулюванням Конституційного суду ФРН ст. 24, яка не зміню-

¹ У Міжнародній організації праці (МОП), Міжнародній організації цивільної авіації (ІКАО), Міжнародній компанії супутникового зв'язку (ІНМАРСАТ) наддержавні елементи проявляються в основному при вирішенні соціальних, технічних і економічних питань.

² *Моисеев А. А.* Международные финансовые организации. Правовые аспекты деятельности. — М.: Омега-Л, 2003. — 293 с.

³ *Конституции зарубежных государств*: учеб. пособие / сост. В. В. Маклаков. — 4-е изд. — М.: Волтерс Клувер, 2003. — С. 54.

⁴ *Италия*: Конституция и законодательные акты. — М.: Прогресс, 1988. — С. 30.

⁵ *Федеративная Республика Германия*: Конституция и законодательные акты. — М.: Прогресс, 1991. — С. 34.

валася з моменту свого включення в Конституцію країни в 1949 р., «не уповноважує на власне передачу верховних державних прав, а відкриває національний правопорядок таким чином, що претензія ФРН на виключне право розпоряджатися своїми верховними повноваженнями скасовується й допускається пряма дія та застосовність права з іншого джерела в рамках внутрішньодержавної компетенції»¹. Тобто «відкриття національного правопорядку» інтерпретується як передача верховних державних прав ФРН. Конституційний суд ФРН також визнав примат європейського права у сфері захисту основних прав громадян держави й підкреслив, що національні суди більше не компетентні перевіряти зміст цього права та контролювати його застосування з точки зору відповідності Конституції ФРН².

Положення конституцій держав про передачу міжнародним організаціям державних прав слід розглядати саме як встановлення певних функціональних повноважень, які входять винятково в суверенну компетенцію держав, на користь міжнародної організації, а не як передачу суверенітету або будь-яких елементів суверенітету міжнародним організаціям.

Слід виходити з того, що держава не може передати міжнародній організації свій суверенітет ні в повному, ні в частковому вигляді або наділити таку організацію суверенними якостями. Суверенітет є якістю держави й не має відношення до міжнародної організації, оскільки природа державної влади та влади міжнародної організації, навіть якщо вона має наддержавні елементи, різна. З точки зору міжнародного права вважаємо не випадковим провал Конституції ЄС у 2005 р., проект якої був підписаний в 2004 р., і яка передувала Лісабонському договору 2007 р., оскільки в рамках чинної системи міжнародного права неможливо підняти міжнародно-правові інструменти внутрішньодержавними, міжнародний договір — конституційним актом.

На відміну від суверенних прав держав³, наддержавна організація може володіти тільки визначеними похідними правами, якими її наділяють держави — члени міжнародної організації. Міркувати про втрату будь-яких прав державою при делегуванні їх міжнародній організації також навряд чи коректно, у таких випадках ідеться про реалізацію суверенітету держави за допомогою багатостороннього механізму міжнародної організації. З цієї точки зору хибним є твердження, що «сторони Паризького договору погодилися передати частину своїх законодавчих, адміністративних та судових повноважень на європейський (наддержавний) рівень, тобто новим органам влади ЄОВС, що отримали загальне найменування “інститути” Європейського Союзу»⁴.

Допоки держави зберігають свій суверенітет, вони мають універсальну компетенцію та право приймати будь-які рішення в рамках міжнародного права, і від-

¹ *Федеративная Республика Германия: Конституция и законодательные акты.* — М.: Прогресс, 1991. — С. 34.

² Юмашев Ю. М. Правовая эволюция Европейских сообществ: до и после Маастрихта // Московский журнал международного права. — М., 1992. — № 3. — С. 73–92.

³ Точніше говорити не про суверенні, а про державні права, у значенні їхньої приналежності державі.

⁴ *Европейский Союз. Основнополагающие акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями / под ред. С. Ю. Кашкина.* — М.: ИНФРА, 2008. — С. 16.

няти це право у держав не можна, так само як і вони самі не можуть відмовитися від нього, навіть включивши відповідні положення в міжнародний договір¹.

Помилковими є судження про «обмеження суверенітету держав — членів Європейського Союзу на користь наднаціональних (наддержавних) органів влади на європейському рівні, які вповноважені видавати обов'язкові приписи як для самих держав та їхніх органів, так і для їхніх громадян і юридичних осіб»².

Повертаючись до Лісабонського договору, згадаємо, що він вносить зміни до трьох основоположних документів Європейського Союзу: Договору про заснування Європейського співтовариства (Римський договір, 1957 р.), Договору про Європейський Союз (Договір про ЄС, Маастрихтський договір, 1992 р.) і Договору про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії (Договір про Євратом, 1957 р.) — і після набуття чинності перестає існувати як єдиний текст, а нововведення інкорпуються в три зазначені договори.

Наддержавна компетенція Європейського Союзу була розширена Лісабонським договором і обмежується, по-перше, питаннями, рішення щодо яких є обов'язковими для виконання державами-членами, і, по-друге, з таких питань проводиться голосування, у тому числі відповідно до принципу кваліфікованої більшості, наприклад:

- порядок головування в Раді (ст. 201b Римського договору);
- вільне пересування робочої сили, соціальні гарантії (ст. 42 Римського договору);
- загальна транспортна політика (ст. 107.3 Римського договору);
- адміністративне співробітництво в галузі свободи, безпеки та порядку (ст. 66 Римського договору);
- прикордонний контроль (ст. 69 Римського договору);
- політичний притулок і захист біженців та переміщених осіб (ст. 69a Римського договору);
- міграція (ст. 69b Римського договору);
- судове співробітництво з питань злочинів (ст. 69e Римського договору);
- Євроюст (ст. 69h Римського договору);
- Європол (ст. 69j Римського договору);
- культура (ст. 151.5 Римського договору);
- ініціатива громадян щодо законодавства ЄС (ст. 8b Договору про ЄС і ст. 21 Римського договору);
- рішення про вихід держави-члена зі складу ЄС (ст. 35 Договору про ЄС);
- інтелектуальна власність (ст. 97b Римського договору);
- загальна позиція з міжнародних питань в рамках єврозони (ст. 115a Римського договору);
- космічна політика (ст. 172a Римського договору);
- енергетика (ст. 176a Римського договору);
- заходи щодо запобігання злочинності (ст. 69c Римського договору);

¹ *Моисеев А. А.* Суверенитет государства в международном праве. — М. : Восток-Запад, 2011.

² *Европейский Союз. Основопологающие акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями / под ред. С. Ю. Кашкина.* — М. : ИНФРА, 2008. — С. 14.

- туризм (ст. 176b Римського договору);
- спорт (ст. 149 Римського договору);
- захист населення (ст. 176c Римського договору);
- адміністративне співробітництво (ст. 176d Римського договору) та ін.

Як відомо, для здійснення компетенції Європейського Союзу його інститути приймають регламенти, директиви, рішення, рекомендації та висновки: *регламент* має загальну дію, є обов'язковим у повному обсязі й підлягає прямому застосуванню в усіх державах-членах; *директива* має обов'язкову силу для кожної держави-члена, якій вона адресована для досягнення потрібного результату, але залишає в компетенції національних інстанцій вибір форми та способів досягнення; *рішення* є обов'язковим у повному обсязі для всіх або зазначених адресатів; *рекомендації* та *висновки* не мають обов'язкової сили (ст. 288 Договору про функціонування ЄС).

Отже, виявляючи елементи наддержавності ЄС, насамперед слід враховувати регламенти, директиви й рішення. Наддержавність, як правило, виявляється щодо тих держав, які при прийнятті рішень кваліфікованою або простою більшістю голосують проти, але в разі їхнього прийняття все ж повинні виконувати такі обов'язкові рішення Європейського Союзу.

Щоб розібратися з механізмом реалізації наддержавності ЄС, звернемося до структури міжнародної організації. Згідно зі ст. 13 Римського договору: «Союз має інституційний механізм, що покликаний впроваджувати в життя його цінності, здійснювати його цілі, служити його інтересам, інтересам його громадян та держав-членів, а також забезпечувати послідовність, ефективність і наступність його політики та його дій».

Інститутами Європейського Союзу є: Європейський парламент; Європейська рада; Рада; Європейська комісія; Суд Європейського Союзу; Європейський центральний банк (далі — ЄЦБ); Рахункова палата. «Кожен інститут діє в рамках повноважень, які надані йому в Договорах, відповідно до передбачених Договорами процедур, умов та цілей. Інститути підтримують між собою лояльне співробітництво» (ст. 13.2 Римського договору).

Європейський парламент спільно з Радою здійснює законодавчу, консультативну, бюджетну функції, функцію політичного контролю (ст. 14 Римського договору).

Наддержавність Європейського парламенту проявляється при прийнятті більшістю голосів обов'язкових регламентів для держав-членів, які виступають проти регламенту, але зобов'язані його виконувати (статті 223, 231 Договору про функціонування ЄС).

Можливість громадян Союзу, його фізичних або юридичних осіб, які проживають або мають юридичну адресу в державі-члені, подавати в індивідуальному порядку або колективно петицію Європейському парламентові з питань, що належать до компетенції Союзу (ст. 227 Договору про функціонування ЄС), не слід кваліфікувати як наддержавні функції об'єднання.

Європейська рада дає ЄС потрібні для його розвитку спонукальні імпульси й визначає його загальні політичні орієнтири й пріоритети, але не здійснює законодавчу функцію.

Залежно від питання Європейська рада приймає свої рішення шляхом консенсусу, одноголосно чи кваліфікованою більшістю голосів глав держав або урядів (ст. 15 Римського договору).

Наддержавність Європейської ради проявляється при прийнятті рішень кваліфікованою більшістю для держав, які виступають проти прийняття таких рішень. Кваліфікованою більшістю (ст. 16 Римського договору) приймаються такі рішення:

- а) рішення, що встановлює перелік інших формацій Ради, окрім тих, що передбачені ст. 16.6 Договору про ЄС;
- б) рішення про головування у формаціях Ради, крім формації в закордонних справах, відповідно до ст. 16.9 Договору про ЄС (ст. 235 Договору про функціонування ЄС).

Рада спільно з Європейським парламентом здійснює законодавчу, бюджетну, координаційну функції, функцію визначення політики. До складу Ради входять представники від кожної держави-члена на міністерському рівні, які уповноважені створювати зобов'язання для урядів держав-членів і мають право голосу.

Рада здійснює наддержавні функції, приймаючи рішення кваліфікованою більшістю (ст. 238 Договору про функціонування ЄС), за винятком прямо передбачених у Договорах випадків прийняття рішення одноголосно чи простою більшістю (ст. 16 Римського договору).

Наддержавність Ради також може проявлятися у випадках прийняття обов'язкових постанов простою більшістю членів, що входять до її складу, з питань організації Генерального секретаріату, з процедурних питань, а також при прийнятті внутрішнього регламенту (статті 238, 240 Договору про функціонування ЄС).

Комісія просуває спільні інтереси Союзу і з цією метою виступає з ініціативами, стежить за застосуванням Договорів, здійснює нагляд за застосуванням права Союзу під контролем Суду Європейського Союзу, виконує бюджет і керує програмами, здійснює координаційну, виконавчу та управлінську функції, виступає з ініціативами щодо написання щорічної та багаторічної програм Союзу з метою досягнення міжінституційних угод, забезпечує представництво Союзу на міжнародній арені, за винятком спільної зовнішньої політики й політики безпеки та ін. (ст. 17 Римського договору).

З метою забезпечення власного функціонування й функціонування своїх служб Комісія приймає внутрішній регламент. Акти Комісії приймаються більшістю її членів (статті 249, 250 Договору про функціонування ЄС).

Суд Європейського Союзу забезпечує дотримання права в ході тлумачення та застосування Договорів, він включає в себе Суд, Трибунал і спеціалізовані трибунали, які встановлюють свої процесуальні регламенти (статті 253, 254, 257 Договору про функціонування ЄС).

Суд ЄС, зокрема, виносить рішення за позовами, що подаються державами-членами (ст. 19 Римського договору). Суд ЄС уповноважений розглядати спори, що стосуються: виконання державами-членами обов'язків, що впливають із Статуту Європейського інвестиційного банку (далі — ЄІБ); актів Ради керуючих

ЄІБ; актів Адміністративної ради ЄІБ; виконання національними центральними банками обов'язків, що випливають із Договорів та Статутів Європейської системи центральних банків (ЄСЦБ) та ЄЦБ.

Рішення Суду ЄС мають виконавчу силу (статті 271, 280 Договору про функціонування ЄС). Якщо Суд ЄС визнає, що держава-член не виконала обов'язок, покладений на неї Договорами, то ця держава повинна вжити заходів, потрібних для виконання рішення Суду ЄС, інакше Суд ЄС може накласти на цю державу-члена зобов'язання сплатити фіксовану суму чи пеню (ст. 260 Договору про функціонування ЄС).

Акти Ради, Комісії або ЄЦБ, що накладають грошове зобов'язання на інших осіб, ніж держави, виступають у ролі виконавчих документів. Примусове виконання регулюється цивільно-процесуальними нормами, чинними в тій державі, на території якої воно відбувається, і може бути призупинене тільки за рішенням Суду ЄС. У той же час контроль правомірності виконавчих дій належить до юрисдикції національних судів (ст. 299 Договору про функціонування ЄС).

Європейський центральний банк і національні центральні банки утворюють Європейську систему центральних банків. Європейський центральний банк і національні центральні банки держав-членів, грошовою одиницею яких є євро, утворюють Євросистему й проводять грошову політику Союзу. Управління ЄСЦБ здійснюють керівні органи ЄЦБ.

Головною метою ЄСЦБ є підтримка стабільності цін. Не завдаючи шкоди цій меті, вона надає свою підтримку загальній економічній політиці в Союзі, щоб сприяти досягненню цілей останнього. Європейський центральний банк має міжнародну правосуб'єктність.

Європейський центральний банк вживає заходів, потрібних для виконання своїх завдань, передбачених Статутом ЄСЦБ та ЄЦБ. У державах-членах, грошовою одиницею яких не є євро, центральні банки зберігають свою компетенцію в грошовій сфері (ст. 282 Договору про функціонування ЄС).

Наддержавність ЄЦБ проявляється в тому, що тільки він уповноважений санкціонувати емісію євро, ЄЦБ незалежний при здійсненні своїх повноважень і при управлінні своїми фінансами. Інститути, органи й установи Союзу, а також уряди держав-членів додержуються цієї незалежності.

Рахункова палата забезпечує перевірку рахунків Союзу. Рахункова палата перевіряє законність і правильність прибутків і витрат, стежить за здійсненням належного фінансового управління. Члени Рахункової палати не запитують і не приймають інструкцій від жодного уряду чи установи, вони утримуються від будь-яких дій, несумісних із характером їхніх функцій. Рахункова палата встановлює свій внутрішній регламент (статті 285, 286, 287 Договору про функціонування ЄС).

Міждержавна правоздатність чи компетенція Європейського Союзу визначена в ст. 47 Римського договору 1957 р., згідно з якою ЄС може укладати міжнародні договори з третіми суб'єктами міжнародного права у всіх сферах його компетенції в чотирьох випадках:

- 1) якщо це передбачено основоположними договорами ЄС;
- 2) якщо того вимагає досягнення цілей, визначених у договорах;

- 3) якщо того вимагає юридично обов'язковий документ ЄС;
- 4) якщо цей договір може «вплинути на загальні правила ЄС або змінити їх» (ст. 188L Римського договору).

Процедура укладення міжнародних договорів від імені ЄС передбачає отримання згоди Ради ЄС на проведення переговорів після відповідних рекомендацій Єврокомісії та Високого представника із зовнішньої політики й політики безпеки, Рада ЄС також призначає голову делегації або представника від ЄС і приймає рішення про підписання договору. Європейський парламент має дорадчу функцію, окрім деяких винятків, передбачених положеннями договорів про приєднання до Європейської конвенції з захисту прав людини та основоположних свобод (ст. 188n Римського договору).

Виникнення наддержавних функцій у компетенції міжнародної організації є результатом суверенного волевиявлення держав-членів на основі принципів і норм міжнародного права й служить досягненню спільних інтересів держав, спрямованих на втілення ідей майбутнього гармонійного устрою світу шляхом більш тісного співробітництва, а не втручання у внутрішні справи держав.

Наддержавність є засобом однакового регулювання визначених сфер співпраці, що стосуються інтересів держав-членів, які з цією метою укладають між собою міжнародний договір про заснування міжнародної організації. Причому можливе зіткнення інтересів міжнародної організації та держави-члена може виникати лише в ході діяльності міжнародної організації, а не на етапі її створення.

Таким чином, основою існування наддержавності є інституційний механізм міжнародних організацій. Зауважимо, що проявитися наддержавність може на різних етапах діяльності міжнародної організації, незалежно від вказівки на цю якість в її статутних документах. Суть явища наддержавності якраз і полягає в здатності й можливості практично будь-якої міжнародної організації приймати рішення, обов'язкові для держав-членів.

Сутність наддержавності визначається інтересами держав-учасниць, які знаходять відображення в статуті та діяльності міжнародної організації.

Засновуючи нову міжнародну організацію, держави встановлюють її міжнародну правосуб'єктність і певний обсяг правоздатності, тобто надають її органам певні повноваження, за допомогою яких організація регулює відповідні міждержавні відносини.

На час участі в міжнародній організації держави наділяють її матеріальними повноваженнями в суворо обмежених сферах, у яких компетенція міжнародної організації може мати пріоритет щодо відповідної компетенції держав-членів, але суверенний статус і незалежність держав при цьому не зачіпається й не залежить від того, використовує держава сама такі повноваження чи ні.

Можна стверджувати, що наддержавність Європейського Союзу як міжнародної організації проявляється у випадках прийняття відповідних регламентів, директив або рішень, що мають обов'язковий для виконання характер такими інститутами Союзу, як Європейський парламент, Європейська рада, Рада, а також в межах своєї компетенції — Суд Європейського Союзу і Європейський центральний банк. Примітно, що Європейський парламент, Рада та Комісія

для організації свого співробітництва можуть укладати міжінституційні угоди обов'язкового характеру (ст. 295 Договору про функціонування ЄС).

В інших випадках відносини між ЄС і його державами-членами слід кваліфікувати як традиційні міждержавні відносини. Розмежування компетенцій ЄС та держав-членів обумовлене правом держав укладати будь-який міжнародний договір за умови, що він не суперечить міжнародним договорам, підписаним ЄС, або не належить до сфери компетенції Європейського Союзу.

Моїсєєв О. О. Наддержавність Європейського Союзу після набрання чинності Лісабонським договором

Анотація. Досліджено явище наддержавності на прикладі його закріплення в Лісабонському договорі. Проаналізовано історію становлення наддержавності та її основні прояви. Встановлено особливості національно-правового закріплення наднаціональності міжнародної організації державами-членами.

Ключові слова: наддержавність, Європейський Союз, Лісабонський договір, суверенітет, міжнародний договір, міжнародна організація.

Моисеев А. А. Надгосударственность Европейского Союза после вступления в силу Лиссабонского договора

Аннотация. Исследовано явление надгосударственности на примере его закрепления в Лиссабонском договоре. Проанализирована история становления надгосударственности и ее основные проявления. Установлены особенности национально-правового закрепления наднациональности международной организации государствами-членами.

Ключевые слова: надгосударственность, Европейский Союз, Лиссабонский договор, суверенитет, международный договор, международная организация.

Moiseev O. Supranationality of the European Union after the Coming into Force of the Treaty of Lisbon

Annotation. In the article the notion of supranationality is examined on the example of its stipulation in the Treaty of Lisbon. Formation and main features of supranationality are shown. Municipal (constitutional) provisions of the member-states as to the supranationality of international organization are studied.

Key words: supranationality, European Union, Treaty of Lisbon, sovereignty, international treaty, international organization.